

MOARTEA UNUI ARTIST:

VASILE NIȚULESCU

Semnalind în revista Flacăra din 7 decembrie 1968 debutul bucureștean al tânărului regizor Ivan Helmer, pe scena Teatrului Mic, cu plesa Îngrijitorul de Harold Pinter, remarcam - nu cu ulmire ci cu încintare - strălucita creație a lui Vasile Nițulescu în rolul Davies.

Frazarea cu totul surprinzătoare a actorului, densitatea tăcerilor sale încărcate de un permanent dialog interior, privirile sale uneori furibate prin colțuri, alteori scilpind de șiretenie, gesturile mărunte și voit stângace, glasul de un timbru inconfundabil, uneori voalat, alteori tăios, percutant, construcția minuțios elaborată a fiecărui detaliu de atitudine

sau comportament în dezvăuirea oscilațiilor psihologice ale personajului, se constituiau într-o imagine de neuitat, amintind, nu prin similitudine, ci prin forța incredibilă a expresiei, de arta marelui vrăjitor al scenei românești, maestrul Nicolae Băițășeanu.

Remarcam atunci izbînda lui Vasile Nițulescu, cu încintare dar fără ulmire, deoarece performanța sa actoricească nu putea surprinde decît pe cel care nu-l cunoștea - și puțin îl cunoștea cu adevărat pe acest artist retras într-o carapace înșelătoare. Creația sa se înscrisese în galeria unor personaje diverse, învăluite într-un mister extenșional, pe care cu meticulozitatea unui bijutier le-a cizelat de-a lungul prodigioaselor sale cariere. De o inteligență scilpitoare, care-l făcea să-și drămulască sensibilitatea pe un cîntar infinteșimal, cu un umor uneori bonom, alteori caustic, uneori hîtru, alteori plin de amărăciune, Vasile Nițulescu împletea curățenia sufletească a țaranului român cu subtilitatea și rafinamentul unui cărturar de elită.

Prieten al poezilor și pictorilor, al năstrușnicilor și vagabonzilor, nea Vasile - cum îmi plăcea să-l spun - făcea parte dintr-o altă lume, din universul lui Mateiu Caragiale, sau din galeria "frumozilor nebuni al marilor orașe".

Mulți erau tentați să-l considere doar ca un actor înzestrat cu un har aparte, dublat de un personaj pitoresc, nelzbutînd sau neobosindu-se să descopere în el enormele resurse sufletești, enormele zăcăminte de poezie, de candoare, de căldură, de umanitate.

* *

Îmi amintesc de o noapte de primăvară în care, rătăcind pe străzile Bucureștilui, am sărit împreună un gard de spital și ne-am strecurat neobservați în camera tristă și rece unde zăcea în suferință și uitare prietenul lui, actorul Ludovic Antal; înșeninat de această vizită nocturnă, acesta a început să ne recite în șoaptă din Eminescu.

Îmi amintesc de orele petrecute cu nea Vasile în fosta lui garsonieră, cînd întîmpinam zorile jucînd șah; de repetițiile la Cîntăreața cheală, unde îl interpreta pe Căpitanul de pomperi cu o mare economie de mijloace și o față impasibilă, ca a lui Buster Keaton; de dilatarea timpului și abulia enigmatică cu care asculta, răspundea și acționa în rolul feciorului din schița lui Caragiale Căldură mare...

Îmi amintesc de turneul Teatrului Mic - la Festivalul de teatru de la Sarajevo din 1969, unde am împărțit camera de hotel discutînd cite-n lună și-n stele...

Îmi revin în minte chipul tulburător al bătrînului din Matca și gravitatea comică a Canalagului din Nebuna din Chaillot...

... Sau romanticele vremuri ale tinereții, cînd Crin Teodorescu îl invitase la Teatrul de Stat din Galați să joace rolul principal din Blestematele fantome a lui Eduardo de Filippo, ori frămîntările, neliniștea și nesiguranța sa cînd în repetițiile cu Liviu Ciulei încerca să definească profilul nebulos al personajului Luka din Aziul de noapte, pe scena Teatrului "Bulandra".

* *

Vasile Nițulescu a fost, în zbulumata-i și tumultuoasa-i existență, nu numai un actor, un șuetist și-un băutor de rasă, ci și un poet necunoscut și-un dramaturg puțin jucat. Mulți însă îl pot invidia, căci plesa sa Generația de sacrificiu a fost pusă în scenă de Radu Penclulescu, Mormolocul, realizată de Vlad Muger la Teatrul Național din Craiova și de mine la Teatrul de Stat din Galați, iar Bufonul mi-a fost încredințată tot mie, de către același Penclulescu, pe atunci director al Teatrului Mic din București.

Această ultimă plesă, în care eroul Jacquinot, un bufon sanctificat, visează la un univers al fericirii pe care nu-l găsește nici pe pămînt și nici în cer, este o lucrare stranie și singulară în contextul dramaturgiei românești, care ar merita să fie revăzută și recitită cu atenție.

Vasile Nițulescu, acest artist modest, care refuza să poarte masca infatuată a vedetelor, ne-a părăsit, părăsind teatrul și retrăgîndu-se în ultimul timp din ce în ce mai mult în sine însuși și în birlogul său, pînă la evaporarea în neant. A murit în mizerie, frig și sărăcie, părăsind o lume deabusolată care se condamnă pe sine însăși atîta vreme cît nu se dovedește capabilă să respecte arta și să-și protejeze artiștii.

Prin flacăra care l-a mistuit, Vasile Nițulescu a lăsat în urmă o lumină. La strălucirea ei ni se dezvăluie o dată în plus mizeria morală a unei societăți care nu e capabilă să se regăsească pe sine. Din păcate, Vasile Nițulescu nu reprezintă un caz unic în istoria teatrului românesc contemporan. Și totuși, numele său va rămîne înscris în sufletele noastre, în nesfîrșita galerie a martirilor, bufonilor, îngerilor și "golanilor" pe care n-am fost capabili să-l prețuim sau cel puțin să-l înțelegem.

■ 11 februarie 1991 VALERIU MOISESCU